

Główne informacje

Położenie

Gmina Zator położona jest w zachodniej małopolsce, 46 kilometrów na zachód od Krakowa, 50 kilometrów na wschód od Bielska - Białej, 48 kilometrów od Katowic. W bliskim sąsiedztwie znajdują się też Oświęcim (17 km), Chrzanów (18 km), Wadowice (15 km), Andrychów (17 km).

Współrzędne geograficzne **(49,99 N ; 19,43 E)**

Walory gminy

Cisza, spokój, dużo zieleni, stosunkowo czyste i rybne wody Skawy, zrekultywowane i zarybione wyrobiska poeksploatacyjne, dobry dojazd kolejną i autobusami sprawiły, że Zator stał się miejscowością atrakcyjną, zwłaszcza na wypoczynek sobotnio- niedzielny dla mieszkańców Śląska i Krakowa. Atrakcyjności terenom zatorszczyzny dodają cenne zabytki oraz liczne stawy rybne tzw. "Żabi Kraj".

Trasy spacerowe nad Skawą wzdłuż zielonych zarośli wiklinowych i stawów z kępmi tataraku i sitowia oraz licznymi siedliskami ptactwa wodnego m.in. czapli, łabędzi, kormoranów, są ulubionym miejscem spacerów nie tylko mieszkańców ale i przyjezdnych szukających ciszy i kontaktów z przyrodą. Zrekultywowane wyrobiska po eksploatacji kruszywa, zarybione staraniem członków PZW i Zatorskiego Towarzystwa Wędkarskiego przyciągają amatorów kąpeli i wędkowania. Podejmując decyzję o zamieszkaniu tutaj, można zrealizować marzenie o pięknym domu z ogrodem. Jeszcze wiele miejsc w Zatorze czeka na zagospodarowanie.

Miasto Zator o ponad 700 - letniej historii w woj. małopolskim, w Kotlinie Oświęcimskiej, u stóp Pogórza Karpackiego, usytuowane nad rzeką Skawą, na trasie zelektryfikowanej podkarpackiej linii kolejowej z Czechowic-Dziedzic do Krakowa-Płaszowa, na skrzyżowaniu dróg nr 781, 44, 28 w kierunku Chrzanowa /18 km/, Oświęcimia /18 km/, Wadowic /15 km/, Andrychowa /18 km/ i Krakowa/40 km/.

Dane liczbowe

Powierzchnia gminy Zator - 51 km², w tym miasto Zator -11,5 km²

Liczba mieszkańców gminy - ok. 9 tyś. w tym miasto Zator - ok. 4 tyś.

W skład gminy Zator wchodzi 9 wsi sołeckich - Graboszyce, Grodzisko, Laskowa, Łowiczki, Palczowice, Podolsze, Rudze, Smolice, Trzebieńczyce.

Zarys dziejów miasta i gminy Zator

W okresie kształtowania się państwa polskiego w dorzeczu górnej Wisły, późniejszej ziemi krakowskiej, obejmującej swym zasięgiem również tereny zatorszczyzny zamieszkiwało plemię Wiślan. Z chwilą powstania państwa polskiego tereny te stanowiły zachodnią część Małopolski, wchodzącej w skład monarchii pierwszych Piastów. Około roku 1179 kasztelania oświęcimska, a wraz z nią zatorszczyzna oderwane zostały od Polski i przyłączone do Śląska pod panowanie Piastów Śląskich. W tym okresie najprawdopodobniej powstał Zator jako gródek graniczny, strzegący szlaku handlowego wiodącego z Krakowa na Śląsk. W 1292r. Zator otrzymał prawa miejskie, wzorowane na prawie dolnośląskiego Lwówka. W latach 1313/17 powstało Księstwo Oświęcimskie, w 1445r. z podziału Księstwa Oświęcimskiego powstało Księstwo Zatorskie, a miasto Zator awansowało do miana jego stolicy. Pierwszy książę Wacław obdarował miasto murami, poszerzył jego granice, przystąpił do budowy książęcego zamku. Korzystając z królewskich przywilejów miasto rozwijało się dobrze, słynęło z hodowli ryb, gospodarki rolnej, handlu i rzemiosła. W 1456r. zostało zhołdowane Polsce, a w 1494 ostatni książę zatorski Janusz sprzedał księstwo królowi Janowi Olbrachtowi zachowując prawo

dożywnego władania. Prawnej inkorporacji księstwa do Polski dokonał Sejm Walny w 1564r. Władzę w księstwie w imieniu króla przejął starosta. Tereny zatorszczyzny włączone zostały do woj. krakowskiego, zachowując nadal tytuł księstwa i pewne odrębności ustrojowe. Było siedzibą starostwa niegrodowego, miejscem sejmików szlacheckich, centrum życia gospodarczego i politycznego. Okres wojen szwedzkich przyniósł miastu zniszczenia i upadek gospodarczy. W wyniku rozbioru Polski ziemia zatorska znalazła się w granicach zaboru austriackiego /Galicja/. Uruchomienie w 1884r. linii kolejowej Skawina - Oświęcim przyczyniło się do ponownego ożywienia gospodarczego miasta. Powstały nowe zakłady wytwórcze, rozwijało się rzemiosło, głównie plecionkarstwo i wikliniarstwo, kwitł handel, dobrze prosperowała gospodarka rybna. Podczas II wojny światowej Zator został wcielony do Rzeszy Niemieckiej /Reichu/. Wyzwolony 26 stycznia 1945r. Aktualnie miasto pełni funkcję lokalnego ośrodka usługowego. Jest siedzibą władz miejskich i gminnych.

Walory krajobrazowe i turystyczne zatorszczyzny

Cisza, spokój, dużo zieleni, stosunkowo czyste i rybne wody Skawy, zrehabilitowane i zarybione wyrobiska poeksploatacyjne, dobry dojazd koleją i autobusami sprawiły, że zatorszczyzna stała się miejscem atrakcyjnym, zwłaszcza na wypoczynek sobotnio-niedzielny dla mieszkańców głównie Śląska i okolic Krakowa. Atrakcyjności terenom zatorszczyzny dodają cenne zabytki oraz liczne stawy rybne tzw. "Dolina Karpia". Spacerowanie nad Skawą wzdłuż zielonych zarośli wiklinowych i stawów z kępami tataraku i sitowia oraz licznymi siedliskami ptactwa wodnego m. in. czapli, łabędzi, kormoranów są ulubionym miejscem wypoczynku nie tylko mieszkańców, ale i przyjezdnych szukających ciszy i kontaktu z naturą. Zrehabilitowane wyrobiska po eksploatacji kruszywa, zarybione staraniem członków kół wędkarskich przyciągają amatorów kąpielni i wędkowania. Z Zatora prowadzą liczne trasy turystyczne m. in. do Krakowa, Oświęcimia, Wadowic oraz w Beskidy. Łatwe i atrakcyjne trasy piesze, rowerowe i samochodowe na terenie gminy pozwalają na zwiedzanie najciekawszych zakątków i zabytków zatorszczyzny.

Baza noclegowa

Schronisko w Szkole Podstawowej w Grodzisku, Grodowa 3, 35 miejsc noclegowych, tel. do Szkoły Podstawowej w Grodzisku 33 8412278, 698 924 154

Niektóre obiekty zabytkowe miasta:

[Kościół Parafialny pw. św. Wojciecha i św. Jerzego z 1393 r.](#) - Gotyk z elementami neogotyku. Zabytek kl. I kilkakrotnie restaurowany, ostatnio w latach 1959-73 z częściową przebudową wnętrza. Wewnątrz kościoła liczne pamiątki. Obok kościoła grobowiec księżnej Apolonii Poniatowskiej, właścicielki dóbr zatorskich w XVIII/XIXw. W krypcie pod kościołem spoczywają kolatorzy zatorskiej świątyni m. in. Anna z Tyszkiewiczów Potocka - Wąsowiczowa i jej mąż gen. St. Wąsowicz adiutant Napoleona I, oraz Maurycy i Ludwika Potoccy.

[Zamek](#) - pierwotnie o cechach obronnych, książęcy z 1445r. Zabytek kl. I w późniejszym okresie przebudowany na rezydencję magnacką. Gruntownie odrestaurowany przez Potockich w 1836r. wg. projektu F. M. Lanciego, następnie po wojnie w latach 1960-70. Pięknie zdobione wnętrza sal na parterze udostępnione zwiedzającym po uprzedniej zgodzie zarządcy obiektu (RZD Zator) <http://www.bielsko.man.pl/fishrzd/>.

Relikty fortyfikacji miejskich - zachowane fragmenty średniowiecznych obwarowań miejskich w zachodniej części miasta.

Kompleksy stawów rybnych o średniowiecznej genezie.

Cmentarz komunalny z 1784r.

Cmentarz żydowski z pół. XIX w.

Aleja lipowa - pomnik przyrody.

Folwark "Podlipki".

Figury i krzyże przydrożne.

Około 50 budowli na terenie miasta posiada cechy zabytkowe.

Spacerkiem po gminie

[Kościół Parafialny pw. św. Wojciecha i św. Jerzego z 1393 r.](#) - Gotyk z elementami neogotyku. Zabytek kl. I kilkakrotnie restaurowany, ostatnio w latach 1959-73 z częściową przebudową wnętrza. Wewnątrz kościoła liczne pamiątki. Obok kościoła grobowiec księżnej Apolonii Poniatowskiej, właścicielki dóbr zatorskich w XVIII/XIXw. W krypcie pod kościołem spoczywają kolatorzy zatorskiej świątyni m. in. Anna z Tyszkiewiczów Potocka - Wąsowiczowa i jej mąż gen. St. Wąsowicz adiutant Napoleona I, oraz Maurycy i Ludwika Potoccy.

[Zamek](#) - pierwotnie o cechach obronnych, książęcy z 1445r. Zabytek kl. I w późniejszym okresie przebudowany na rezydencję magnacką. Gruntownie odrestaurowany przez Potockich w 1836r. wg. projektu F. M. Lanciego, następnie po wojnie w latach 1960-70. Pięknie zdobione wnętrza sal na parterze udostępnione zwiedzającym.

Relikty fortyfikacji miejskich - zachowane fragmenty średniowiecznych obwarowań miejskich w zachodniej części miasta.

Kompleksy stawów rybnych o średniowiecznej genezie.

Cmentarz komunalny z 1784r.

Cmentarz żydowski z poł. XIX w.

Aleja lipowa - pomnik przyrody.

Folwark "Podlipki".

Figury i krzyże przydrożne.

Około 50 budowli na terenie miasta posiada cechy zabytkowe.

Graboszyce - 6 km od Zatora, liczba mieszkańców ok. 750. Wieś położona na progu Pogórza Karpackiego, nad Skawą, przy szosie do Wadowic i Zakopanego. We wsi gotycko - renesansowy dwór obronny z XVI w., otoczony parkiem ze starym pomnikowym starodrzewem. W sąsiedztwie ośrodek kempingowy. Pośrodku wsi zabytkowy, drewniany kościółek z XVI w. w stylu śląsko - małopolskim pw. św. Andrzeja.

Grodzisko - 5 km, ok. 400 mieszkańców. Wieś malowniczo położona nad Skawą, na progu Pogórza Karpackiego, na trasie kolejowej Spytkowice - Wadowice. We wsi ślady średniowiecznego grodziska oraz jaz na Skawie, atrakcyjne miejsce do wędkowania i wypoczynku. Na wzgórzu nowa kaplica pw. M. B. Częstochwskiej.

Laskowa - 4 km, ok. 400 mieszk. Wieś na prawym brzegu Skawy, miejsce wypoczynku i wędkowania. We wsi ok. 100 stawów doświadczalnych RZD.

Łowiczki - 3 km, ok. 500 mieszk. Wieś typowo rolnicza z największymi w gminie gospodarstwami rolnymi. We wsi niewielki las i stawy rybne, Kaplica M. B. Częstochwskiej

Palczowice - 3 km, ok 500 mieszk. Wieś na prawym brzegu Skawy, historycznie związana z dziejami rodu Palczowskich. We wsi drewniany kościółek z XIX w. w miejscu wcześniejszego, jodłowego z XV w., w okresie reformacji zamienione przez Palczowskich na zbór kalwiński. W sąsiednich Rabusiowicach kopiec "Grunwald" usypany przez mieszkańców w 500 rocznicę zwycięstwa pod Grunwaldem, zniszczony przez Niemców, ponownie usypany na Tysiąclecie Państwa Polskiego. Na terenie wsi fragment kanału małopolskiego, budowanego przez władze austriackie przed I wojną światową.

Podolsze - 2 km, ok. 1300 mieszk., największa i najludniejsza wieś w gminie, położona nad Skawą, w pobliżu jej ujścia do Wisły. Wieś znana z wyrobów wikliniarskich. Na Wiśle nowy most drogowy, w pobliżu nowoczesna oczyszczalnia ścieków oraz stopień wodny "Smolice" z jazem i śluzą oraz zabezpieczeniem przeciwpowodziowym. Inwestycja realizowana od 1977r., a ukończona w 2003 roku, jest częścią kaskady Górnej Wisły w celu stworzenia drogi wodnej dla przepływu barek z węglem ze Śląska do Krakowa. Zarybione wyrobiska po eksploatacji żwiru, kompleksy stawów rybnych z licznymi siedliskami ptactwa wodnego stanowią dodatkową atrakcję turystyczną dla przyjezdnych.

Rudze - 3 km, ok. 420 mieszk. Wieś na trasie do Wadowic i Zakopanego. We wsi zespół dworski z XVI w. - przykład staropolskiego dworu barokowego. W sąsiedztwie stawy rybne Gospodarstwa Rybackiego - RUDZE i trzy młyny.

Smolice - 6 km, 620 mieszk. Wieś w dolinie Wisły i Skawy. We wsi zakład eksploatacji kruszywa na potrzeby budownictwa i wytwórnia kostki brukowej. Rozlewiska rzek przyciągają amatorów wędkowania.

Trzebieńczyce - 2 km, ok. 300 mieszk. Wieś rolnicza w dolinie Skawy, na trasie linii kolejowej Spytkowice - Wadowice. Nad Skawą możliwość rozbicia namiotów, kąpeli i wędkowania. W sąsiedztwie las, nowa kaplica pw. św. Franciszka z Asyżu.

W Wygiełzowie - 10 km, na terenie gminy Babice górują nad okolicą ruiny zamczyska Lipowiec. W pobliskim Wygiełzowie skansen budownictwa nadwiślańskiego.

[W Spytkowicach](#) - 6 km, gmina Spytkowice - warto zwiedzić okazały pałac z 1 poł. XVI w., ostatnio gruntownie odrestaurowany.

Aktualnie siedziba Państwowego Archiwum w Krakowie.

Tekst: M. Brandys